

ГЕНЕЗИС ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИХ ЗАСАД ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ**Ховрак І.В.**

Трансформація економічних систем є невід'ємною складовою сучасного глобального світу, оскільки розвиток економічних систем є нелінійним, нестабільним, багатоваріантним та суперечливим процесом. Тому автор дослідив та систематизував різноманітні концепції та теорії щодо обґрунтування сутності, причин та шляхів трансформації економічних систем, основними з них є: цивілізаційний, формаційний, еволюційний, конвергенційний, модернізаційний, інституціональний, технократично-футурологічний та синергетичний підходи. Встановлено, що в сучасних умовах дослідження процесів трансформації економічних систем виділилось в окремий напрям – економічну транзитологію. Розкрито етапи розвитку транзитології та основні аспекти її дослідження.

Також запропоновано узагальнену схему реалізації трансформації економічних систем, яка містить характерні ознаки та види трансформацій. В сучасних умовах України відбувається загострення суспільної, політичної та економічної трансформації, що ускладнюється необхідністю відстоювання суверенітету, проведення глибинних економічних та соціальних реформ в умовах глобальних викликів. Тому в статті наведено основні проблеми, що спричинили сучасну трансформаційну кризу в Україні, а також цілі подальшої трансформації національної економіки.

Ключові слова: економічна система, трансформація, економічна транзитологія, теорії розвитку економічних систем, трансформаційна криза.

ГЕНЕЗИС ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИХ ОСНОВ ТРАНСФОРМАЦИИ ЭКОНОМИЧЕСКИХ СИСТЕМ**Ховрак І.В.**

Трансформация экономических систем является неотъемлемой составляющей современного глобального мира, поскольку развитие экономических систем является нелинейным, нестабильным, многовариантным и противоречивым процессом. Поэтому автор исследовал и систематизировал различные концепции и теории обоснования сущности, причин и путей трансформации экономических систем, основными из них являются: цивилизационный, формационный, эволюционный, конвергенционный, модернизационный, институциональный, технократически-футурологический и синергетический подходы. Установлено, что в современных условиях исследование процессов трансформации экономических систем выделилось в отдельное направление - экономическую транзитологию. Раскрыты этапы развития транзитологии и основные аспекты ее исследования.

Также предложено обобщенную схему реализации трансформации экономических систем, которая содержит характерные признаки и виды трансформаций. В современных условиях Украины происходит обострение общественной, политической и экономической трансформации, которое осложняется необходимостью отстаивания суверенитета, проведения глубинных экономических и социальных реформ в условиях глобальных вызовов. Поэтому в статье приведены основные проблемы, которые привели к современному трансформационному кризису в Украине, а также цели дальнейшей трансформации национальной экономики.

Ключевые слова: экономическая система, трансформация, экономическая транзитология, теории развития экономических систем, трансформационный кризис.

GENESIS OF THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF TRANSFORMATION ECONOMIC SYSTEMS**Khovrak I.V.**

Transformation of economic systems is an integral component of the modern global world, because the development of economic system is nonlinear, unstable, multivariate and contradictory process. So the author researches and systematizes various concepts and theories on the rationale the nature, causes and ways of transforming economic systems, the main ones are: civilization, formational, evolutionary convergence, modernization, institutional, technocratic-futurological and synergistic approaches. It is established that researching the processes of transforming economic systems stood out as a separate direction (economic transiology) in modern conditions. The development stages of the transiology and the main aspects of the research are shown.

Also, the author suggests a generalized scheme of realization of transforming economic systems, which includes characteristics and types of transformations. The aggravation of social, political and economic transformation takes place in modern conditions in Ukraine that is complicated by the need to defend the sovereignty, to carry out fundamental economic and social reforms in terms of the global challenges. Therefore, the article presents the main problems that causes the current transformational crisis in Ukraine and the aims of further transformation of the national economy.

Key words: economic system, transformation, economic transiology, theories of economic systems development, transformational crisis.

Постановка проблеми. Розвиток економічних систем є нелінійним, нестабільним, багатоваріантним та суперечливим процесом, відбувається під постійним впливом зовнішніх та внутрішніх чинників, які спонукають прилаштовуватись до нових умов шляхом економічної трансформації. Відповідно, динамічну рівновагу варто вважати нормальним станом функціонування економічної системи. В сучасних умовах України відбувається загострення суспільної, політичної та економічної трансформації, що ускладнюється необхідністю відстоювання суверенітету, проведення глибинних економічних та соціальних реформ в умовах глобальних викликів. Також сучасні радикальні трансформації є неоднозначними за своїми наслідками, впливають на основи економічної системи, знижують її системну стійкість і супроводжуються кризовими явищами.

Тому актуалізується потреба в ґрунтовному осмисленні сутності, закономірностей розвитку, структурної динаміки та механізмів трансформації економічних систем. Це дозволить розробити ефективну антикризову економічну політику держави, прискорити входження національної економіки в світову економічну систему та пристосуватись до умов глобального економічного середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В сучасних умовах дослідження процесів трансформації економічних систем набуло особливого науково-теоретичного та практичного значення, виділившись в окремий напрям (економічну транзитологію), об'єктом вивчення якого є відкриті соціально-економічні системи різних видів та рівнів, що перебувають у стані трансформації. Транзитологія є описовою (емпіричною) наукою, яка дозволяє відповісти на питання щодо системних перетворень, а також теоретично-нормативною, що дозволяє визначити найбільш ефективний варіант розвитку [4, с. 6]. Також вітчизняні науковці виділяють дві складові економічної трансформації [12, с. 23]: загальну (аналіз змін, що відбуваються в межах світової економіки) та приватну (аналіз специфічних економічних перетворень, які порушують автентичність національних економічних систем).

Основна увага дослідників, переважно, зосереджується на таких проявах трансформації економічних систем: трансформація від капіталізму до соціалізму; трансформація, обумовлена цивілізаційно-формаційним розвитком; трансформація економіки від планової до ринкової. Тому сучасні уявлення про проблематику економічних трансформацій потребують їх подальшої розробки з урахуванням міждисциплінарності аналізу (політичні та економічні трансформації), а також уточнення та поглиблення термінологічного апарату (транзитологія; трансформація економічної системи, трансформаційна криза тощо). Також нерозв'язаними залишаються питання, пов'язані з пошуком оптимальних шляхів трансформації та прогнозування майбутнього стану економічної системи.

Метою статті є систематизація підходів щодо формування теоретико-методологічних засад трансформації економічних систем, обґрунтування сутності, причин виникнення та наслідків трансформацій сучасної економічної системи України.

Виклад основного матеріалу. Фундатором транзитології як нового напрямку політичної науки вважають американського політолога Д. Растоу, завдяки публікації статті «Transits to Democracy – Toward a Dynamic Model» у 1970 р. [16]. В даній праці автором дослідив перехід типів політичних режимів з одного якісного стану в інший. Основними етапами розвитку транзитології вважають [2, с. 14–15]: дотранзитологічний (початок 70-х рр. XX ст.), період утвердження транзитології (кінець 70-х – початок 80-х рр. XX ст.), період тестування теорії демократичного транзиту (кінець 80-х – початок 90-х рр. XX ст.), період застосування транзитології для обґрунтування трансформації політичних режимів пострадянських країн (з середини 90-х рр. XX ст.).

Згодом, з метою обґрунтування сутності, основних етапів та форм трансформаційних процесів в економічних системах як самостійний напрям досліджень формується економічна транзитологія. Проте, концепції, теорії та підходи, що описують трансформації економічних систем, постійно формувались під час основних трансформаційних періодів в історії людства, так як розвиток світової економіки супроводжується безперервними та різномасштабними трансформаціями. Характеристика теоретико-методологічних підходів щодо трансформації економічних систем наведена на рис. 1-4. В цілому, вітчизняні вчені пропонують розглядати економічну транзитологію в таких аспектах [3, с. 78-79]: 1) обґрунтування перехідних процесів у країнах, що розвиваються; 2) вирішення проблем і суперечностей транзитивних змін в економічних системах; 3) фрагментація економічної транзитології під впливом економічного розвитку та інституційної парадигми.

Отже, здійснений аналіз засвідчує існування різноманітних концепцій та теорій щодо обґрунтування сутності, причин та шляхів трансформації економічних систем. Окрім основних виділених підходів (цивілізаційного, формаційного, еволюційного та конвергенційного), сучасні науковці також пропонують виокремити наступні підходи: модернізаційний, інституціональний, технократично-футурологічний та синергетичний. Відповідно до модернізаційного підходу трансформація економічних систем базується на поліпшенні, удосконаленні соціальних та ринкових інститутів, суспільних відносин [10]. Даний підхід дозволяє забезпечити адекватність трансформації економічної системи умовам зовнішнього середовища, синхронізацію її розвитку з економічними, соціальними, науковими та технологічними процесами [9, с. 170], а також окреслити перспективи соціально-економічного розвитку трансформаційної економіки, спираючись на якісне покращення в різних сферах життєдіяльності суспільства [13, с. 4-5].

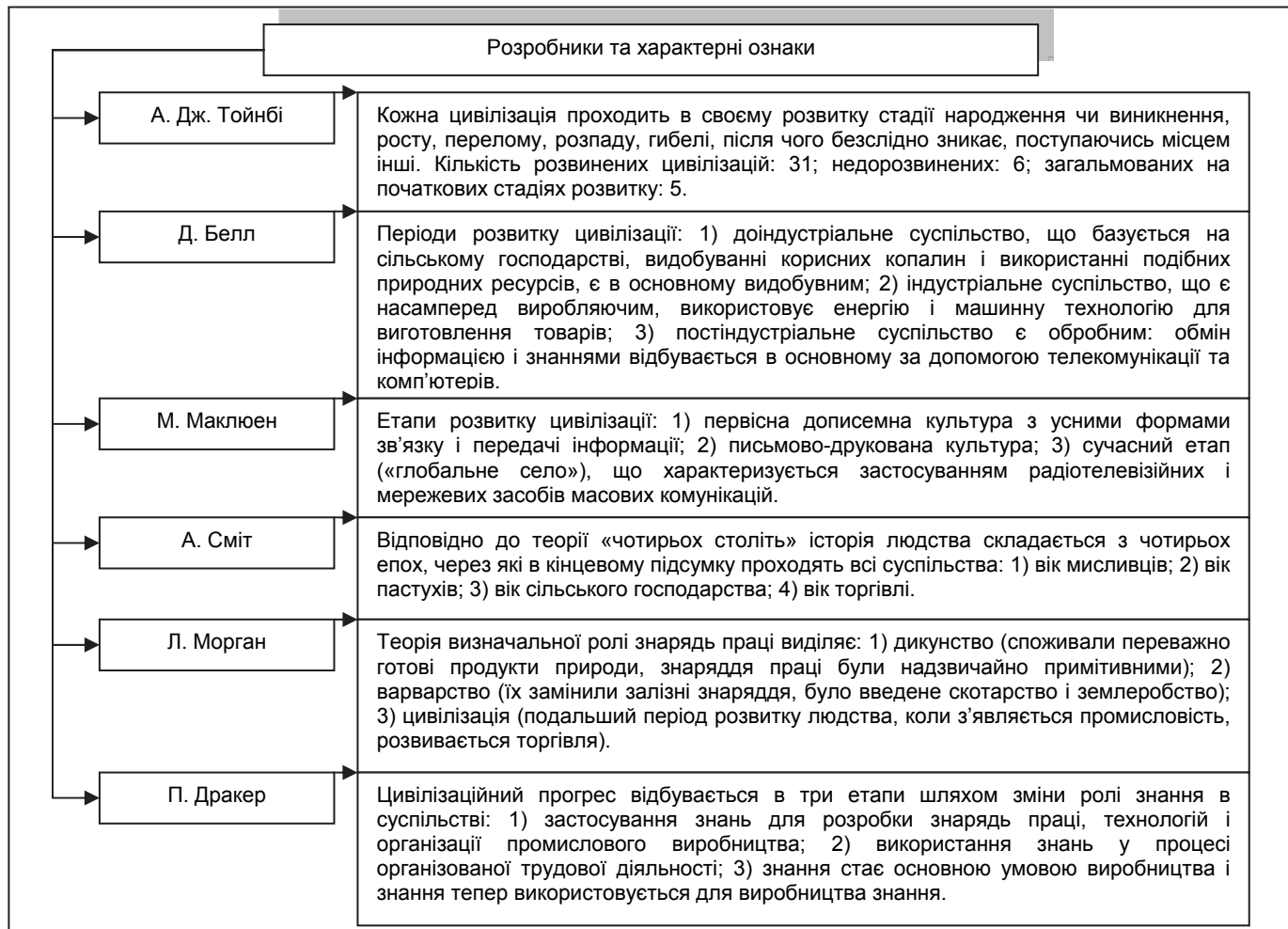

Рисунок 1. Характеристика цивілізаційного підходу щодо трансформації економічних систем*

* розроблено автором на основі джерел [5, с. 147; 7; 15, с. 60; 19, с. 70-98; 21, с. 3]

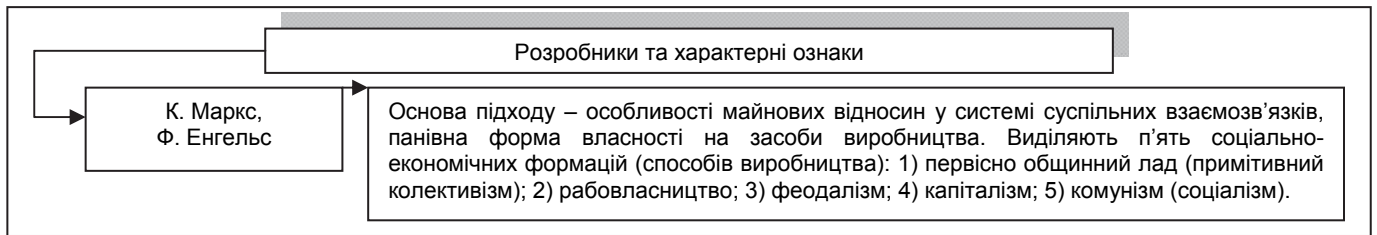

Рисунок 2. Характеристика формаційного підходу щодо трансформації економічних систем*

* розроблено автором на основі джерел [13, с. 4-5]

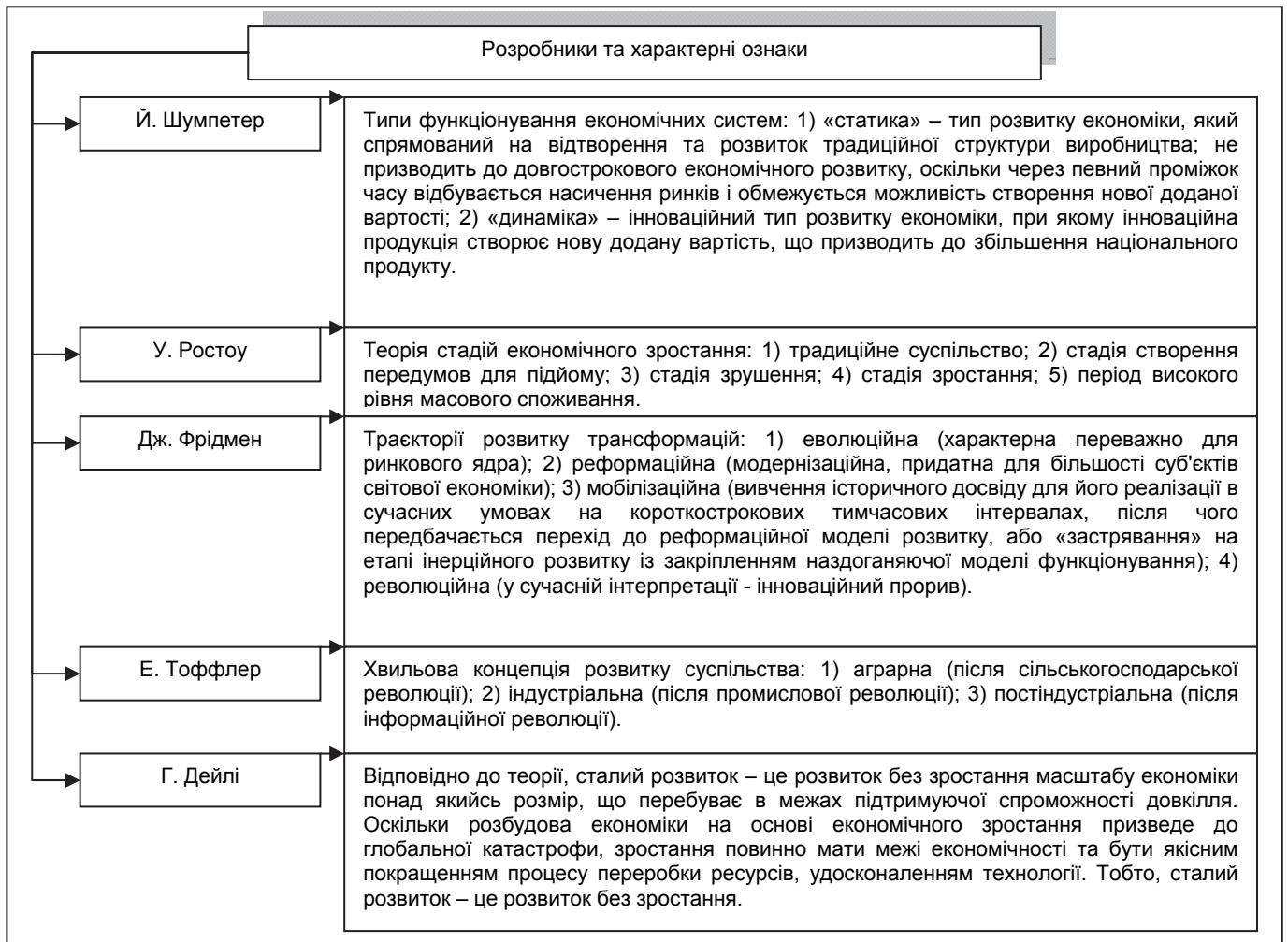

Рисунок 3. Характеристика еволюційного підходу щодо трансформації економічних систем*

* розроблено автором на основі джерел [1, с. 14-15; 17; 20; 22, с. 33-34]

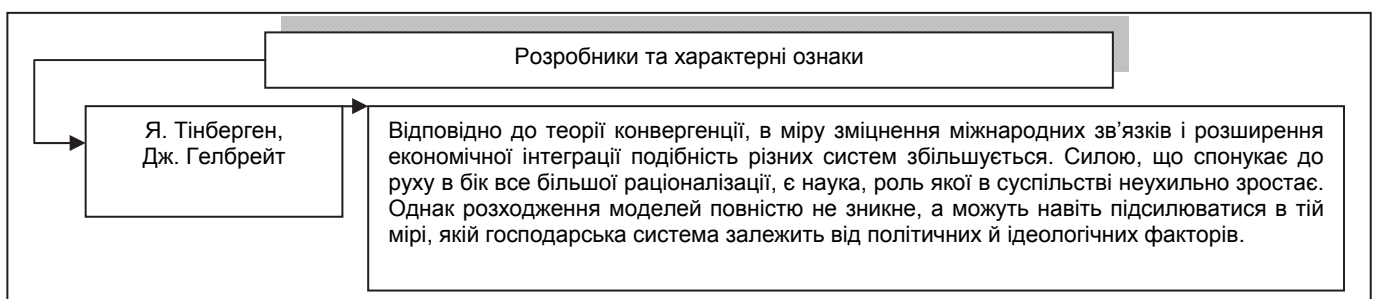

Рисунок 4. Характеристика конвергенційного підходу щодо трансформації економічних систем *

* розроблено автором на основі джерел [18, с. 456]

Інституціональний підхід дозволяє враховувати особливості перехідних економік (необхідність здійснення перетворень у традиційних сферах діяльності, подолання викривлень колишнього режиму, створення нових норм і процедур) [6], а також обґрунтовує можливість реалізації однакових реформ для різних економічних систем за умови ідентичності їх політичних, економічних та соціо-культурних характеристик. Важливо, що для модернізації інституційної системи необхідно модернізувати всі її складові (інститути ринку і підприємництва в економічному, соціальному та правовому форматах) [11, с. 42–43].

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ

Увага технократично-футурологічного підходу зосереджена на переході економічних систем до постіндустріальної стадії розвитку, а також проблеми слабозвинутих держав. Підхід базується на науково-технічній та інформаційно-технологічній революції [13], а розвиток техніки визначає розвиток суспільства незалежно від його соціально-економічного базису.

Основу системного підходу складають теорії ієрархічних систем, теорія самоорганізації, теорія біфуркації динамічних систем, синергетика, теорія катастроф та теорія системного аналізу. Так, науковці допускають [8, с. 32], що основними механізмами реалізації синергетики є процеси інтеграції (об'єднання окремих частин в єдину економічну систему) та диференціації (розділення економічної системи на різні частини, форми та рівні). А здатність економічних систем до саморозвитку є внутрішньо необхідною добровільною зміною, обумовленою її внутрішніми суперечностями, що викликає трансформацію економічної системи.

Отже, економічну трансформацію, переважно, розглядають як процес внесення нових елементів в модель національної економіки, який призводить до змін існуючої або створення нової [12, с. 24]. Узагальнена схема реалізації трансформації економічних систем наведена на рис. 5. Важливо пам'ятати, що трансформаційні зміни неможливі без докорінної перебудови всіх елементів соціально-економічного укладу суспільства. Ігнорування даної умови призводить до низки проблем сучасної трансформаційної кризи в Україні (рис. 6).

Рисунок 5. Типова схема реалізації трансформаційних процесів

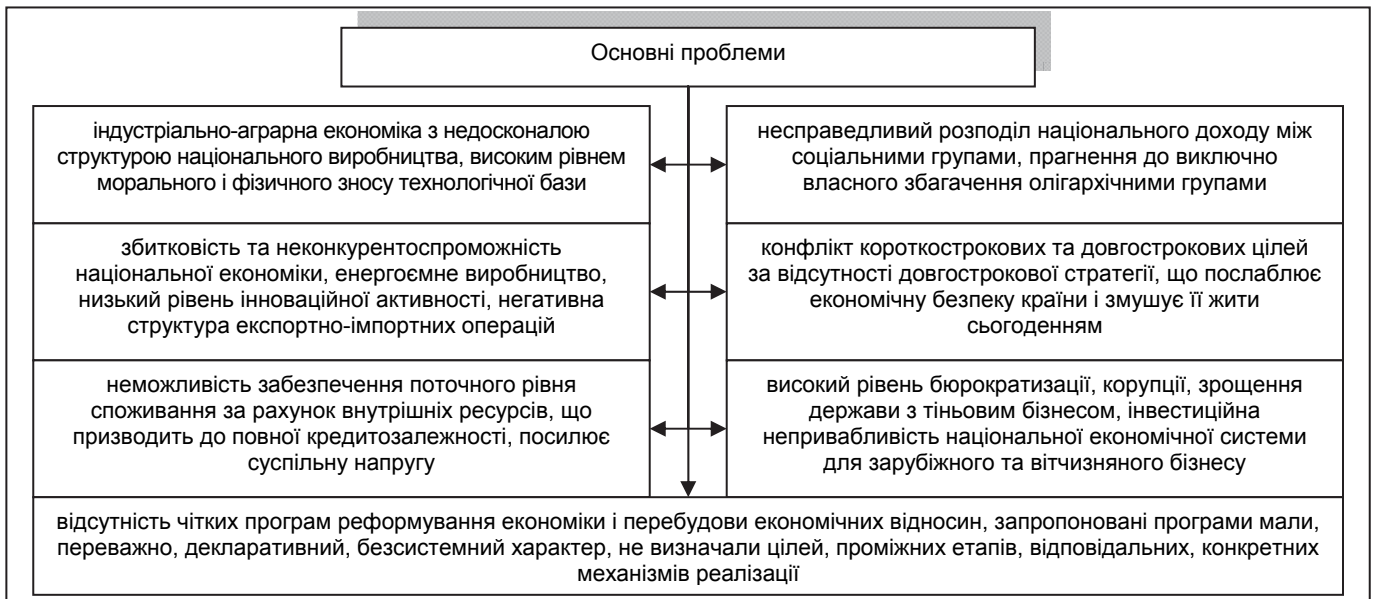

Рисунок 6. Проблеми, що спричинили сучасну трансформаційну кризу в Україні*

* розроблено автором на основі джерел [6; 14, с. 208]

Висновки. В цілому, трансформація економічних систем є невід'ємною складовою сучасного глобального світу та рушійною силою його розвитку, проте супроводжуються закономірними кризовими явищами й, відповідно, повинна бути розроблена антикризова політика та протидія деструктивним кризам. Основними цілями, що об'єктивно обґрунтовують необхідність подальшої трансформації економіки України, є:

- макроекономічна і фінансова стабілізація (зниження темпів інфляції та стабілізація курсу національної валюти);
- лібералізація цін і зовнішньої торгівлі;
- підвищення прозорості та ефективності приватизації;
- проведення структурних та соціальних реформ;
- підвищення добробуту народу, зростання витрат на охорону здоров'я, відпочинок, освіту, перепідготовку кадрів, всіх параметрів відтворення працездатної людини;

- перехід від екстенсивних до інтенсивних методів господарювання;
 - підтримка малого бізнесу;
 - підвищення інноваційного потенціалу та розширення наукомістких виробництв з урахуванням забезпеченості кадрами високої кваліфікації, можливостями їх підготовки в необхідні терміни.

Таким чином, трансформація економіки України залишається незавершеною, оскільки сформовані державні та ринкові інститути не відповідають сучасним вимогам прозорості, ефективності та результативності, а проведені реформи носять фрагментарний, а не системний характер.

Перелік використаних джерел

1. Бажал Ю. М. Необхідність вивчення теорії економічного розвитку Й. Шумпетера в українських університетах / Ю. М. Бажал, Ю. А. Пісоцька // Наукові записки НаУКМА. – 2012. – Том 136. – С. 14-18.
2. Борисова Н. Институциональное измерение трансформации политических режимов / Н. Борисова // Проблемы демократии и демократизации; Под ред. О. Харитоновой. – М.: Аспект-Пресс, 2002. – С. 14-15.
3. Гражевська Н. І. Еволюція концептуальних засад традиційної економічної транзитології / Н. І. Гражевська // Наукові праці ДонНТУ. Серія: економічна. – 2007. – Випуск 31-1. – С. 77-82.
4. Жильяев І. Б. Регіональні трансформаційні соціально-економічні системи в умовах платіжної кризи : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.05 / І. Б. Жильяев ; Харків, Харківська національна академія міського господарства. – Х., 2007. – 28 с.
5. Космина В. Г. Методологічні контрверзи «Дослідження історії» А. Тойнбі / В. Г. Космина // Український історичний журнал. – 2007. – № 5. – С. 145-157.
6. Кухарская Н. А. Сущность и направления трансформации экономического развития Украины в условиях рыночных реформ / Кухарская Н.А. // Економічні інновації. - 2013. - Вип. 52. - С. 113-123.
7. Маклюэн М. Новый век начался / М. Маклюэн // Знание – сила. – 1996. – № 3. – С. 19-28.
8. Мельник Л. Г. Теория самоорганизации экономических систем : монография / Л. Г. Мельник. – Сумы : Университетская книга, 2012. – 439 с.
9. Монастирський Г. Л. Модернізаційна парадигма управління економічним розвитком територіальних спільнот базового рівня / Г. Л. Монастирський // Вісник Національної академії державного управління. – 2010. – № 4. – С. 166-174.
10. Ойкен В. Основные принципы экономической политики / В. Ойкен – М.: Прогресс, 1995. – 496 с.
11. Сірій Є. В. Інституціональні засади дослідження трансформаційних процесів в аспекті ринково-підприємницького сегменту сучасного українського суспільства / Є. В. Сірій // Актуальні проблеми соціології, психології та педагогіки. – 2012. – № 14. – С. 39-48.
12. Феофанов Л. К. Мотивація як фактор ефективності виробничого процесу в контексті трансформації економіки та суспільства / Л. К. Феофанов // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2014. – Випуск 2. – С. 23-26.
13. Черленяк І. І. Концептуальні проблеми ідентифікації постсоціалістичної трансформації економічної системи України / І. І. Черленяк, О. А. Курей // Економічний часопис – XXI. – 2013. – № 11-12 (2). – С. 3-6.
14. Ягельська К. Ю. Місце трансформаційних процесів української економіки в типології економічного розвитку / К. Ю. Ягельська // Європейський вектор економічного розвитку. – 2014. – № 1 (16). – С. 203-209.
15. Bell D. The coming of post-industrial society: a venture in social forecasting / D. Bell. – New York : Basic Books, 1990. – 616 p.
16. Dankwart A. Rustow. Transitions to Democracy: Toward a Dynamic Model. / Dankwart A. Rustow // Comparative Politics. – 1970. – Volume 2, Issue 3. – 337-363 pp.
17. Herman E. Daly Beyond Growth: The Economics of Sustainable Development / Herman E. Daly. – Beacon Press, 1997 – 268 p.
18. John Kenneth Galbraith. The New Industrial State / John Kenneth Galbraith. – Princeton University Press, 2007. – 576 p.
19. Peter F. Drucker. Post-Capitalist Society / Peter F. Drucker. – New York : Harper Business, 1994. – 240 p.
20. Rostow W. W. The Stages of Economic Growth : A NonCommunist Manifesto / W. W. Rostow – New York : Cambridge University Press, 1991. – 274 p.
21. Smith A. Lectures on Jurisprudence / A. Smith. – Oxford : Clarendon Press, 1978.
22. Toffler A. The Third Wave / A. Toffler. – New York : William Morrow & Company, 1980. – 544 p.

References

1. Bazhal Iu.M., Pisotska Iu. A. Neobkhdnist vyvchennia teorii ekonomichnoho rozvytku I. Shumpetera v ukrainskykh universytetakh [The need to study the theory of economic development of J. Schumpeter in Ukrainian universities]. // Naukovi zapysky NaUKMA. 2012. Volume 136. p. 14-18.
2. Borysova N. Instytutsiinyi vymir transformatsii politychnykh rezhyviv [The institutional dimension of transformation of political regimes]. // Problemy demokratsii i demokratyzatsii. M. : Aspekt-Press, 2002. p. 14-15.
3. Hrazhevskia N.I. Evoliutsiia kontseptualnykh zasad tradytsiinoi ekonomichnoi tranzytolohii [Evolution of the conceptual foundations of traditional economic transology]. // Naukovi pratsi DonNTU. Serii: ekonomichna. 2007. Volume 31-1. p. 77-82.
4. Zhyliaiev I.B. Rehionalni transformatsiini sotsialno-ekonomichni systemy v umovakh platizhnoi kryzy [Regional transformation of the socio-economic system in terms of payments crisis] : avtoref. dys. ... d-ra ekon. nauk : 08.00.05. ; Kharkiv, Kharkivska natsionalna akademiia miskoho hospodarstva. Kh., 2007. 28 p.
5. Kosmyna V.H. Metodolohichni kontroverzy «Doslidzhennia istorii» A. Toinbi [Methodological controversy «Research of History» by Arnold Toynbee]. // Ukrainskyi istorychnyi zhurnal. 2007. №5. 145-157 p.
6. Kukharska N.A. Sutnist ta napriamky transformatsii ekonomichnoho rozvytku Ukrainy v umovakh rynkovykh reform [The essence and direction of transformation of economic development of Ukraine in terms of market reforms]. // Ekonomichni innovatsii. 2013. Volume 52. C. 113-123.
7. Makliuen M. Nove stolittia pochalos [The new age has begun]. // Znannia - syla. 1996. № 3. 19-28 p.
8. Melnyk L.H. Teoriia samoorhanizatsii ekonomichnykh system: monohrafiia [The theory of self-organization of economic systems]. Sumy: Universytetska knyha, 2012. 439 p.
9. Monastyrskyi H.L. Modernizatsiina paradyhma upravlinnia ekonomichnym rozvytkom terytorialnykh spilnot bazovoho rivnia [Management's modernization paradigm of economic development of local communities baseline]. // Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia. 2010. № 4. 166-174 p.
10. Oiken V. Osnovni pryntsyipy ekonomichnoi polityky [The basic principles of economic policy]. M.: Prohres, 1995. 496 p.
11. Siryi Ie. V. Instytutsionalni zasady doslidzhennia transformatsiinykh protsesiv v aspekti rynkovo-pidpriemnytskoho sehmentu suchasnoho ukrainskoho suspilstva [Institutional research foundations of transformation processes in terms of market-business segment of modern Ukrainian society]. // Aktualni problemy sotsiologii, psykhologii ta pedahohiky. 2012. № 14. 39-48 p.
12. Feofanov L.K. Motyvatsiia yak faktor efektyvnosti vyrobnychoho protsesu v konteksti transformatsii ekonomiky ta suspilstva [Motivation as a factor of the efficiency of the production process in the context of the transformation of the economy and society]. // Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky. 2014. Volume 2. 23-26 p.

13. Cherleniak I.I., Kurei O.A. *Kontseptualni problemy identyfikatsii postsotsialistychnoi transformatsii ekonomichnoi systemy Ukrainy [Conceptual problems of identification of post-socialist transformation of Ukraine economic system]. // Ekonomichnyi chasopys. XXI. 2013. № 11-12 (2). 3-6 p.*
14. Yahelska K.Iu. *Mistse transformatsiinykh protsesiv ukrainskoi ekonomiky v typolohii ekonomichnoho rozvytku [Location of transformation processes in Ukrainian economy in the typology of economic development]. // Yevropeyskyi vektor ekonomichnoho rozvytku. 2014. №1 (16). 203-209 p.*
15. Bell D. *The coming of post-industrial society: a venture in social orecasting.* New York : Basic Books, 1990. 616 p.
16. Dankwart A. *Rustow. Transitions to Democracy: Toward a Dynamic Model. //Comparative Politics. 1970. Volume 2, Issue 3. 337-363 pp.*
17. Herman E. *Daly Beyond Growth: The Economics of Sustainable Development* Beacon Press, 1997. 268 p.
18. John Kenneth Galbraith. *The New Industrial State.* Princeton University Press, 2007. 576 p.
19. Peter F. Drucker. *Post-Capitalist Society.* New York : Harper Business, 1994. 240 p.
20. Rostow W.W. *The Stages of Economic Growth : A NonCommunist Manifesto.* New York : Cambrige Univercity Press, 1991. 274 p.
21. Smith A. *Lectures on Jurisprudence.* Oxford : Clarendon Press, 1978.
22. Toffler A. *The Third Wave.* New York : William Morrow & Company, 1980. 544 p.

ДАНИ ПРО АВТОРА

Ховрак Інна Вікторівна, доцент кафедри фінансів і кредиту, к.е.н., доцент
Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського
м. Кременчук, вул. Першотравнева 20
e-mail: khovrak.inna@mail.ru

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Ховрак Инна Викторовна, доцент кафедры финансов и кредита, к.э.н., доцент
Кременчугский национальный университет имени Михаила Остроградского
г. Кременчуг, ул. Первомайская 20
e-mail: khovrak.inna@mail.ru

DATA ABOUT THE AUTHOR

Khovrak Inna, Ph.D., Associate Professor, Finance and credit department
Kremenchuk Mykhailo Ostohradskyyi National University
Kremenchuk, Pershotravneva Street, 20
e-mail: khovrak.inna@mail.ru

УДК 332.63

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РЕНТНИХ ВІДНОСИН В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Шульга О.А.

Мета роботи – дослідити форми земельної ренти в сучасних умовах, роль рентного фактору у системі орендних відносин та його місце в системі оподаткування доходів землевласників та землекористувачів.

Методологічною основою роботи є застосування загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання. Єдність логічного та історичного підходів, емпіричний метод та узагальнення були використані при визначенні та аналізі форм земельної ренти, факторів та умов їх утворення. Метод поєднання аналізу та синтезу, просування від абстрактного до конкретного були застосовані при визначенні розміру орендної плати та визначення частки земельної ренти, яка має вилучатися у землевласників через податки, зв'язку ренти та попиту і пропозиції на аграрну продукцію.

Основні результати роботи: досліджено форми земельної ренти в сучасних умовах, роль рентного фактору у системі орендних відносин та податку як інструменту рентних відносин, піднято питання, пов'язані з оцінкою землі та регулювання рентних доходів.

Практичне значення отриманих результатів полягає у поглибленні розуміння сутності, причин і умов утворення земельної ренти в сучасних умовах, ролі рентного фактору у сільському господарстві та національній економіці в цілому. Запропоновані у роботі рекомендації можуть бути використані у процесі розробки державних програм соціально-економічного розвитку сільського господарства України, при розробці методів і механізмів підвищення ефективності державного регулювання у даній галузі.

Висновки. Поряд з традиційними формами ренти, якими є диференціальна I та II, абсолютна та монопольна, з'являються нові форми ренти, виникнення яких пов'язане з розвитком суспільства і господарською діяльністю людини. Нагальним наразі є вдосконалення податкової системи в напрямі стимулювання землевласників і землекористувачів спрямовувати земельну ренту на підвищення родючості ґрунту і проведення заходів з охорони земель. У зв'язку з цим, доцільно вилучати тільки диференціальну ренту I, а от щодо диференціальної ренти II, то вона повинна залишатися у землевласників або землекористувачів, стимулюючи їх до ефективного використання земельних угідь. Крім того, податок на землю має встановлюватися з еталонного, а не фактичного рівня ефективності. Доцільним є запровадження штрафів із землевласників, якщо якісний стан земельної ділянки стане гіршим.

Іще однією не менш важливою проблемою, пов'язаною з рентними відносинами, є розмір орендної плати. Її розмір повинен бути встановлений як відсоток від грошової оцінки земельної ділянки з урахуванням строку дії договору оренди – зі збільшенням строку оренди розмір орендної плати має зменшуватися.

Монополія земельної власності, як бар'єр для міжгалузевого перерозподілу ресурсів спрямовує надлишковий прибуток не на збільшення виробництва продукції, а перетворює його на абсолютну земельну ренту. Унаслідок цього стримується виробництво в сільському господарстві, гальмується технічний прогрес у галузі. Тому існує об'єктивна необхідність державного втручання з метою використання доданої вартості відповідно до її функціонально-економічного призначення.

Ключові слова: сільське господарство, земельна рента, диференціальна рента, абсолютна рента, квазірента, антирента, податки, оренда, оцінка землі, перерозподіл доходів.